

Mircea Gheorghe, ianuarie 2008, Timpul – Revistă de cultură, IAȘI

SCENARII DE VIITOR ÎNTR-UN RAPORT CIA

Pe sit-ul Consiliului Național american de Informații (NIC) se poate consulta documentul intitulat *Mapping The Global Future: Report Of The National Intelligence Council's 2020 Project* datat decembrie 2004 și republicat în 2005 la editura pariziană Robert Lafont sub titlul *Le Rapport de la CIA. Comment sera le monde en 2020*.

Fără să fie invizibil, *Raportul...* a rămas totuși destul de departe de marele public atît timp cît s-a aflat doar pe situl NIC. Abia editarea lui în limba franceză, însoțit de o excelentă prezentare semnată de Alexandre Adler, l-a adus în librării și i-a procurat notorietatea pe care o merita din plin.

Aceasta întrucît, departe de a exprima un punct de vedere strict instituțional, *Raportul...* este produsul unui vast demers reflexiv independent, realizat prin colocvii, conferințe regionale, simpozioane, ateliere, mese rotunde, organizate în țări din cinci continente și la care au participat zeci de specialiști din diferite domenii, viitorologi, numeroase organisme private și guvernamentale consacrate studiilor prospective, politologi, universitari din cîmpul studiilor internaționale, istorici, manageri etc. La ora bilanțului, cînd *Raportul...* a fost terminat și pus la dispoziția celor interesați, președintele NIC putea spune că procesul de analiză și reflecție a durat circa un an și a consemnat contribuții din partea a mai mult de o mie de persoane.

Cu toate acestea, raportul nu era o premieră pentru NIC. El fusese precedat de două studii asemănătoare, unul publicat în 1997, *Tendințe mondiale 2010* și un altul, în 2000, *Tendințe mondiale 2015*. Față de acesta din urmă, *Raportul A* din 2004 se voia o continuare.

Sigur că preocupările prospective ale NIC fac parte dintr-un context mult mai amplu, în care viziunile asupra viitorului ating puncte extreme, de la optimismul imprudent și grăbit al lui Francis Fukuyama despre triumful universal al democrației care va instaura pacea eternă, la mefiența lui Samuel P. Huntington, pentru care pacea mondială este în permanență amenințată de ciocnirea dintre civilizații.

Raportul CIA stabilește de la început pentru anul 2020 un număr de „certitudini relative” și de „incertitudini-cheie” care vor sta la baza acestei evoluții. Sînt certitudini și

incertitudini legate de progresul și efectele mon-dializării, de transformările peisajului geopo-litic, de dinamismul unor economii asiatice, de impactul ideologiilor religioase asupra stabilității mondiale, de politicile identitare ale statelor, de terorism și de diseminarea armelor de distrugere în masă etc.

Pornind de la aceste puncte de reper, raportul avansează pentru anul 2020 patru scenarii ipotetice.

Primul, *Universul Davos*, este propus sub forma unei scrisori imagine din 2020 a directorului Forumului economic mondial, adresată unui fost președinte al Rezervei federale americane și are în centru mondializarea. Aceasta va implica în următorii cincisprezece ani toate țările lumii, accentuându-le interdependența. China, și India, cu piețele lor imense, vor cunoaște ritmuri de creștere superioare celor ale Europei sau Japoniei și produsul lor intern brut se va afla, în cifre absolute, globale, la nivelul țărilor dezvoltate. China va fi pe locul doi după Statele Unite, India va ajunge din urmă marile economii europene, la fel cum vor reuși s-o facă și alte țări în curs de dezvoltare, de exemplu Indonezia sau Brazilia. Nivelul de trai al populațiilor lor va fi crescut, dar oamenii, în paralel cu acceptarea mondializării, vor respinge americanizarea. Păstrarea identității va deveni o preocupare acută, așa încât amestecul de avantaje și aversiuni poate deveni o sursă de anti-americanism.

Pe de altă parte, mondializarea nu va atinge toate activitățile economice. Astfel, în pofida marilor progrese înregistrate, giganzii asiatici nu se vor putea compara avantajos cu economiile dezvoltate decât în câteva sectoare dinamice. Cea mai mare parte a populațiilor lor va continua să muncească în agricultură, fapt echivalând cu un acces mai redus la efectele favorabile ale mondializării. Noile tehnologii nu vor reuși să asigure pretutindeni o protecție socială comparabilă cu cea din țările bogate. Din acest motiv, speranța de viață din peste patruzeci de țări - printre care Rusia și multe țări din Africa și Asia centrală - va fi în 2010 inferioară celei din 1990. Epidemia de SIDA va continua să fie pustiitoare în Africa subsahariană și să aibă un ritm de propagare amenințător în țările din „al doilea val” adică în China, India, Rusia, Brazilia, Ucraina, statele din Asia centrală. Se adaugă, la acest tablou cu destule umbre neliniștitoare, politica demografică din China care, coroborată cu preferința tradițională în această țară pentru copiii de sex masculin, va produce efecte perverse: înmulțirea infantici-delor și apariția unei „penurii” de populație feminină evaluată

la circa treizeci de milioane de persoane. Este o situație care, împreună cu circumstanțele din alte țări, unde persistă discriminarea între sexe, va încuraja traficul ilegal de femei, transformându-l în activitatea criminală cea mai rentabilă după cea a drogurilor.

Toate aceste contradicții ale mondializării trebuie gestionate, arată raportul, printr-o adaptare a piețelor interne din Statele Unite și din țările europene, prin dezvoltarea unui sistem de comerț tot mai integrat și prin atragerea Chinei, Indiei și a altor țări din topul țărilor dinamice în clubul „foarte exclusiv” al țărilor bogate, pentru a armoniza evoluțiile și a netezi asperitățile.

Al doilea scenariu, *Pax americana*, este relatat sub forma unui jurnal aparținând unui secretar fictiv al ONU din 2020. Dominanta lui este analiza raportului dintre Statele Unite, care continuă să se bucure de statutul de superputere unică, și celelalte state aflate în plină expansiune, care aspiră la modificarea peisajului geopolitic.

Lumea se împarte, potrivit acestui al doilea scenariu, în două zone distincte: una aflată în declin demografic - Europa, Rusia, Japonia - și o alta în plină expansiune - China, India, Brazilia, Indonezia etc. în anul 2020, 56% din populația lumii va fi originară din Asia, populația Chinei și a Indiei reprezentând 36 de procente. Europa rămâne mult în urmă, cu 12%, ca de altfel și continentul american în ansamblu, cu 13%. În felul acesta, chiar și fără să atingă performanțele de productivitate ale economiilor avansate, China și India vor deveni, datorită masei lor demografice, puteri economice de prima mărime. Există totuși o anumită vulnerabilitate a Chinei. Dezvoltarea ei poate fi stopată de un număr de circumstanțe nefavorabile, pe care Rând Corporation le-a identificat drept riscuri majore: fragilitatea sistemului ei financiar, corupția, diminuarea resurselor de apă și creșterea poluării, frustrările și agitațiile sociale, virulența epidemiei de SIDA, conflictele potențiale cu Taiwan și cu alte țări, costurile ridicate ale energiei. Unele dintre aceste circumstanțe se regăsesc și în situația Indiei, devansată încă, în 2020, cu mult de China, dar beneficiind totuși de un spor demografic mai accelerat, precum și de instituții democratice care asigură o mai mare stabilitate socială. Alături de China și India, printr țărilor dinamice din punct de vedere economic se înscriu Brazilia, Indonezia și Africa de sud. Adăugind și alte elemente mai mult sau mai puțin conjuncturale - ca, de exemplu, creșterea costurilor energiei în paralel cu sporirea consumului în marile țări asiatice - se pune întrebarea dacă Europa poate deveni o super-putere. Răspunsul pozitiv este condiționat de

capacitatea ei de a realiza armonizarea punctelor de vedere diferite și apoi convergența lor în politicile comunitare. Se schițează astfel o geopolitică a energiei: Europa va deveni tot mai dependentă de sursele de gaze naturale, ceea ce o va apropia de Rusia și de Africa de nord, în timp ce China, utilizând mai ales petrolul, va deveni mai activă în relațiile sale cu Orientul Mijlociu, Africa, America Latina și cu unele dintre fostele republici sovietice din Asia Centrală și Caucaz.

Rolul Statelor Unite în toate aceste evoluții continuă să fie acela de lider mondial, dar există tendința ca unipolaritatea să fie contestată, mai ales în Orientul Mijlociu și în lumea musulmană în general. Statele Unite vor accentua colaborarea cu Europa, vor încheia acorduri de securitate cu țările asiatice, dar vor trebui să facă mari eforturi pentru a-și menține poziția dominantă în asigurarea stabilității mondiale. Ținând cont și de faptul că mulți americani se vor simți istoviți în rolul acesta de jandarmi ai lumii, este imposibil de precizat cât timp va mai dura această pax americana.

Cel de al treilea scenariu introduce un actor nou, important, abia menționat în *primele* două: islamismul. Numele scenariului e semnificativ - *Un nou califat* - și el este schițat într-o ipotetică scrisoare a unui nepot fictiv al lui Ben Laden, adresată, în 2020, unui membru al familiei.

„Nepotul” lui Ben Laden este, într-o oarecare măsură, un cronicar al luptei acestui califat cu lumea occidentală pentru stăpânirea resurselor de energie și refacerea unității musulmanilor. Peisajul mondial este dominat de confuzie, de instabilitatea alianțelor, de sciziuni, de politici strict conjuncturale. Se păstrează totuși un echilibru precar, amenințat din toate direcțiile.

Problema centrală în acest scenariu care consemnează creșterea imigrației în numeroase regiuni ale globului - și acesta un efect al mondializării - este preservarea identității etnice și religioase.

Religiile cunosc o afluență de noi convertiți, în toată lumea, cu excepția Europei occidentale, unde caracterul laic al societății face dificilă integrarea unor comunități cu o componentă religioasă marcată - musulmani, hinduși, creștini evanghelizați în America latină, evrei fundamentalști. Mulți dintre aceștia devin „activiști” cu o viziune maniheistă asupra lumii.

Lupta lor pentru a schimba societatea în consens cu concepțiile lor religioase poate conduce la tulburări, violențe, ciocniri între diferitele comunități - și pe fondul acesta de activism religios mondial se produce ieșirea în prim plan a islamismului radical.

Raportul apreciază că propagarea islamismului radical poate să aibă, până în 2020, un impact planetar important, prin ralierea unor grupuri etnice și prin apariția, posibilă a unei autorități religioase, care să se impună musulmanilor din întreaga lume pe deasupra frontierelor naționale. Islamismul în forma sa radicală, va exercita o anumită atracție chiar și asupra musulmanilor stabiliți de două sau de trei generații în Europa, atunci când aceștia vor întâmpina dificultăți de integrare economică și culturală. Ascensiunea lui va crea condițiile unor tulburări și conflicte importante inter-religioase în regiunile în care populațiile creștine și cele musulmane se învecinează dar, de asemenea și a unor conflicte între populațiile šiite și cele sunita. Zonele sensibile vor fi Asia de sud-est, o parte din Africa de est, Orientul Mijlociu. Un efect semnificativ al presiunii internaționale a islamismului radical, ar putea fi izolarea unor politici americane, precum și slăbirea colaborării dintre Statele Unite, pe de o parte, și Europa și China, pe de alta.

Ultimul scenariu, *Ciclul fricii*, este, s-ar putea spune, o reluare a celui dinainte, în condițiile unei insecurități globale care a scăpat aproape oricărui control. Piesa fictivă care îl ilustrează este un schimb de mesaje prin telefon între doi negustori de arme de distrugere în masă. Unul dintre ei este motivat ideologic, acționează în slujba cauzei islamice, iar celălalt este un simplu mercenar. Ei trăiesc în acest ciclu al fricii simultan ca niște posibili actori terifișți și ca niște hăituiți. Schimbul lor de mesaje se întrerupe brusc în momentul în care unul dintre cei doi negustori are senzația că este urmărit și mesajele lui, interceptate.

În conformitate cu ultimul scenariu, mondializarea poate fi total compromisă de terorism și de conflictele interne. Dacă terorismul era evocat doar în trecere în scenariul anterior, ca o posibilitate, ca un efect eventual, acum el a devenit o realitate obsedantă. Majoritatea grupurilor teroriste își vor revendica apartenența la islamismul radical și acțiunile lor, ignorând granițele naționale, le vor produce sentimentul că proclamarea Călifarului este cu totul posibilă și nu o doar o utopie, ca în scenariul anterior. Al-Quaida va fi înlocuită de numeroase alte grupuri teroriste, care vor dispune de posibilități de autofinanțare, aidoma Hezbollahului. Armele utilizate vor continua să fie cele convenționale, dar se vor intensifica, în același timp, eforturile acestor grupuri de a intra în posesia unor arme de

distrugere în masă. „Neliniștea noastră cea mai mare rămîne posibilitatea ca aceste grupuri să obțină agenți biologice sau, chiar dacă probabilitatea este mai mică, o rachetă nucleară”. Alte efecte ale terorismului, care vor deveni apoi cauze pentru noi escaladări ale violenței, vor fi amenințările la adresa democrației, intensificarea corupției, amplificarea crimei organizate, atacurile pe Internet îndreptate împotriva infrastructurilor americane de informații, criza instituțiilor internaționale și a principiilor de drept internațional printre care cel mai important, principiul suveranității naționale...

Scenariul acesta este cel mai catastrofal fiindcă presupune acumularea tuturor factorilor de risc și intrarea lor simultană în acțiune. Dar ar fi o greșeală - și autorii raportului ne avertizează asupra acestui risc - ca vreunul dintre scenariile propuse să fie luat în considerare în mod izolat. Varianta cea mai probabilă a viitorului va consemna imbricarea elementelor comune și particulare celor patru scenarii într-un posibil al cincilea care să cuprindă de toate: și insecuritate, și evoluții pozitive, și amenințări la adresa mondializării și elemente care o întăresc și o fac inevitabilă, și antiamericanism și, încă, păstrarea pentru o perioadă imposibil de precizat a statutului SUA de supraputere unică.

Raportul CIA nu este, așadar, mult mai precis decît o previziune meteorologică pe termen lung. Dar tendințele pe care le schițează și comportamentele principalilor protagoniști ai evoluției mondiale pe care le descrie și analizează ne pot da o idee despre lumea de mîine și un context mai favorabil pentru înțelegerea lumii de azi.